POLSKI PETERSBURG
ПОЛЬСКИЙ ПЕТЕРБУРГ

Scenariusz 8. *Dziedzictwo i formy jego upamiętniania*

Kinga Anna Gajda

Andrzej Szapociński podkreśla w artykule *Miejsca pamięci (lieux de mémoire)*, że „w ostatnich latach badania nad miejscami pamięci stały się bardzo popularne wśród przedstawicieli dyscyplin humanistycznych”[1]. Stanowią one obecnie istotny element edukacji i są tematem wielu projektów. Badania te oscylują przede wszystkim wokół tzw. negatywnej pamięci i czynią lata 1939 i 1945 oraz miejsca obozów koncentracyjnych tematem swoich rozważań. Tymczasem warto zwrócić uwagę również na pozytywne miejsca pamięci, których celem jest konstytuowanie tożsamości regionalnej, narodowej, europejskiej i poruszanie tematu pamięci i dziedzictwa. Dziedzictwo rozumiane jest tu w ślad za Gregorym Ashworthem jako proces użytkowania przeszłości, wykorzystywania „nośników historycznych” w celu zaspokajania różnorodnych współczesnych potrzeb społecznych, kulturowych, politycznych itp. Przejawianie się przeszłości w teraźniejszości w różnych formach pamiętania, opowiadania, wspominania, poprzez tradycje, źródła, zapisy, artefakty i zabytki, oraz przekształcanie przeszłości w doświadczenia przeżywane tu i teraz czy tworzenie wyobrażeń o przeszłości w teraźniejszości. Tymczasem zadaniem edukacji jest ochrona tegoż dziedzictwa rozumiana jako utrwalenie, zachowanie i przekazanie go następnym pokoleniom.

Poniższy scenariusz może być realizowany na wielu przedmiotach, począwszy od **historii**, poprzez **wiedzę o kulturze**, **język polski**, **edukację regionalną**, a skończywszy na **lekcji wychowawczej**.

[1] Andrzej Szapociński, *Miejsca pamięci (lieux de mémoire)*, http://tslmorawa.files.wordpress.com/2012/06/konwersatorium-rs_mk_szpocinski_miejsca-pamieci.pdf (dostęp: 12.07.2016).

Cele główne

Uczeń:

- zapoznaje się z zagadnieniem form upamiętniania;
- podaje definicję dziedzictwa (materialnego i niematerialnego);
- wskazuje miejsca, osoby i obyczaje istotne dla regionu/kraju, które warto upamiętnić.

Cele szczegółowe

Uczeń:

- zna termin miejsca i nie-miejsca pamięci;
- rozróżnia pomnik od antypomnika;
- wymienia różne sposoby upamiętniania;
- rozumie kategorię pamięci i jej funkcję w budowania tożsamości;
- odróżnia pojęcie kultury postrzeganej jako dorobek artystyczny od kultury pojmowanej jako całokształt dorobku ludzkości;
- określa i prawidłowo nazywa swój region;
- potrafi scharakteryzować swój region jako część Polski i Europy;
- pogłębia więzi ze swoim środowiskiem, regionem, krajem;
- kształtuje swoją tożsamość w kontekście wartości lokalnych, regionalnych i narodowych;
- potrafi wskazać znaczące miejsca pamięci w swoim otoczeniu;
- przedstawia biografie ważne dla jego regionu, kraju itp.;
- tworzy wypowiedzi, celowo posługując się różnymi mediami (słowo mówione i pisane, obraz malarski, fotograficzny, filmowy, dźwięk, widowisko, środki multimedialne);
- analizuje i interpretuje teksty kultury – potoczne praktyki kultury, a także dzieła sztuki;
- wskazuje istotne pomniki, tablice upamiętniające w swojej okolicy;
- wypowiada się – w mowie i w piśmie – na temat wytworów kultury i ludzkich praktyk w kulturze (pomniki, tablice, święta);
- cytuje odpowiednie fragmenty tekstu źródłowego;
- potrafi pracować w grupie;

- umiejętnie argumentuje swoje poglądy;
- zadaje pytania, potrafi odpowiedzieć na pytania uczniów i nauczycieli;
- potrafi oprowadzić nauczyciela po swoim mieście;
- potrafi pracować w grupie;
- umiejętnie argumentuje swoje poglądy;
- twórczo wykorzystuje wypowiedzi teoretyczne;
- czyta teksty stanowiące kontekst dla tekstów kultury poznawanych w szkole;
- publicznie (na forum klasy) wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu;
- wykonuje różne działania na tekście (streszcza, parafrazuje, analizuje);
- krytycznie podchodzi do omawianego materiału;
- odwołuje się do różnych punktów widzenia i wskazuje argumenty „za" i „przeciw" w rozwiązywaniu problemów życia publicznego.

Metody pracy:

- samodzielne dochodzenie do wiedzy,
- warsztat,
- debata,
- spacer,
- analiza materiału źródłowego,
- projekt – przygotowanie albumu,
- mapa mentalna,
- burza mózgów.

Tok zajęć (w zależności od pracy uczniów zajęcia mogą trwać od dwóch do trzech godzin lekcyjnych)

Nauczyciel wprowadza temat dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Wraz z uczniami sporządza mapę mentalną elementów dziedzictwa materialnego i niematerialnego.

Dzieli klasę na grupy i prosi o zapoznanie się z tekstem Anny Król *Polacy i Petersburg. Miasto – ludzie – sztuka*. Uczniowie winni zapamiętać, że „miasto jest kluczem do zbliżenia się i dotknięcia historii", że „wejście w [jego] tkankę […], poznanie

jego fenomenu poprzez przestrzeń, heterogeniczną architekturę" jest sposobem na zrozumienie swojej historii i analizę dziedzictwa. Następnie uczniowie powinni wymienić centra życia religijnego (kościoły, cmentarze) i społecznego (szkoły, uczelnie, księgarnie, banki, apteki, sklepy) w mieście, a także omówić sposób, w jaki ludzie wpisani w miasto, związani z nim tworzą jego osobowość – mogą to zrobić na przykładzie wielkich postaci wymienionych w artykule: Tadeusza Kościuszki, Henryka Siemiradzkiego, Adama Mickiewicza, Witkacego, Józefa Czapskiego. Uczniowie powinni wykazać, że rozwój miasta jest zależny od wydarzeń historyczno-politycznych, i scharakteryzować miasto jako przestrzeń przenikania się kultur.

Nauczyciel rozpoczyna z uczniami debatę na temat pamięci pozytywnej i negatywnej, co warto pamiętać i dlaczego. Metodą burzy mózgów wymienia wspólnie z uczniami różne sposoby upamiętniania. Następnie dzieli uczniów na grupy. Rozdaje im fotografie oraz hasła z encyklopedii, prosi o wskazanie form upamiętnienia (tablica, pomnik) oraz instytucji czy organizacji, których jednym z zadań jest dbanie o dziedzictwo i pamięć, znalezienie podobnych przykładów w ich okolicy. Wśród haseł mogą się znaleźć między innymi tablice ku czci wybitnych Polaków: Tadeusza Kościuszki z napisem w języku rosyjskim: „Tadeusz Kościuszko (1746–1817) – bohater polskiego ruchu narodowowyzwoleńczego, przywódca powstania 1794 roku" (w przypadku tej tablicy i tablicy na moście Lejtnanta Szmidta, obecnie Błagowieszczeńskim, nauczyciel winien zwrócić uwagę na język i określenia: „narodowowyzwoleńczy", „przywódca powstania", „rosyjski inżynier"). Nauczyciel omawia z uczniami dwie różne narracje pamięci o tym samym, tj. polską i rosyjską. Teksty tablic fundowanych przez Rosjan i Polaków doskonale to ilustrują. Przykładowo tablica Adama Mickiewicza ufundowana na 200-lecie urodzin poety w 1998 r.; bp. Antoniego Maleckiego oraz św. Jana Pawła II; dwie tablice wmurowane w narożne domy po obu stronach ulicy Gdańskiej o treści: 1. „Ulica nazwana na cześć polskiego miasta Gdańska partnera Leningradu" (kamienna), 2. „Ta ulica została nazwana GDAŃSKĄ na cześć tysiącletniego miasta, jednego z większych przemysłowych, naukowych i kulturalnych centrów Polski Ludowej, miasta z wieloma historycznymi pomnikami światowego dziedzictwa [herb Gdańska]. Tablicę tę umieścili mieszkańcy Gdańska na pamiątkę przyjaźni dwóch nadbałtyckich miast Leningradu i Gdańska" (metalowa); tablica na moście Błagowieszczenskim następującej treści: „Most imienia Lejtnanta Szmidta, pierwszy stały most przez Newę, wzniesiony w latach 1842–1850, według

projektu rosyjskiego inżyniera S. W. Kierbedzia. W latach 1937–1938 most został na nowo zbudowany według projektu akademika G. P. Pieriedieryja i architekta L. A. Noskowa"; tablica na gmachu konserwatorium dedykowaną Henrykowi Wieniawskiemu, pomnik Adama Mickiewicza,, popiersia Fryderyka Chopina, cerkiew Zmartwychwstania Pańskiego – świątynia-pomnik ku czci ojca Aleksandra III, twierdza Pietropawłowska – miejsce więzienia przywódców powstań narodowych, ruchów rewolucyjnych, polskich bohaterów narodowych; twierdza jako taka jest nad Newą polskim *lieu de mémoire*.

Uczniowie wymieniają miejsca pamięci związane z ich miejscowością. Nauczyciel może zabrać uczniów na spacer po miejscowości, w której znajduje się szkoła, aby pokazać im różne formy upamiętniania w ich najbliższej okolicy.

Po powrocie wraz z uczniami ogląda zdjęcia zamieszczone w zbiorze esejów, m.in. zdjęcia przedstawiające rodziny, osoby znajdujące się na spotkaniu towarzyskim, audiencji itp. Zastanawia się wraz z uczniami, czy zdjęcia są formą upamiętnienia.

Nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie na następną lekcję fotograficznego upamiętnienia ważnej dla nich historii lub o propozycję upamiętnienia istotnego dla nich miejsca, wydarzenia lub osoby.